

Van IJsland naar Eemland

Vrijwel ieder jaar worden de eerste Grutto's in de Eempolders eind februari gezien. De piek valt steevast in maart, maar ook in april worden nog flinke aantallen waargenomen, gemiddeld de helft van het aantal in maart. Het gaat in het voorjaar zowel om terugkerende broedvogels (*Limos, limosa limosa*) maar ook om IJslandse Grutto's (*Limosa limosa islandica*). De IJslandse Grutto wordt veelal beschouwd als ondersoort van de 'gewone' Grutto, maar is wellicht een aparte soort.

Marc van Houten

Herkenning en kleurringen

Tot het begin van de jaren negentig van de vorige eeuw waren IJslandse Grutto's bij veel vogelaars nog onbekend. Deze noordelijke ondersoort is vooral in het vroege voorjaar erg moeilijk te herkennen. Nadat er diverse artikelen over deze ondersoort verschenen, bleken steeds meer vogelaars in staat hem te herkennen en nam ook het aantal waarnemingen sterk toe. Na 2000 werden ook in de Eempolders steeds vaker, op meerdere plaatsen 'IJslanders' gesignaleerd.

Met enige ervaring en vooral als de vogels wat verder zijn gevorderd met de rui naar het zomerkleed, eind maart tot in april, is het wel goed mogelijk de ondersoort en dan met name de mannetjes te determineren. IJslandse Grutto's zijn dieper roodbruin van kleur dan onze Grutto's, hebben meer bandering op de onderzijde en meer zomerveren op de rug, die ook iets anders zijn getekend. Hun bovenzijde is lichter grijs en steekt af tegen het roodbruin.

Behalve aan het verenkleed kan de IJslandse Grutto ook aan het gebruik van de slaapplek herkend worden. Naarmate het voorjaar vordert, vallen de groepen van onze broedvogels in paartjes uiteen en wordt er door hen alleen nog maar in groepsverband geslapen; 's ochtends vliegen de *limosa*'s weg en blijven er vrijwel uitsluitend *islandica*'s over. Als je in april een groep foeragerende Grutto's in het weiland tegenkomt, is er een grote kans dat het IJslanders betreft. Ook vertonen zij, anders dan de Hollandse Grutto, geen territoriaal gedrag (zoals het vleugel heffen na neerstrijken), baltsen niet en maken vrijwel geen geluid.

Bij het afzoeken van groepen Grutto's is het leuk om op IJslanders te letten, maar schenk dan ook aandacht aan de poten. Een flink aantal vogels is voorzien van kleurringen. Deze gekleurde individuen kunnen in het veld herkend worden door met een telescoop de ringcombinatie af te lezen. Bij het aflezen van een ge(kleur)ringde vogel is het belangrijk nauwkeurig te noteren aan welk deel van de poot de vogels geringd zijn (boven of onder het loepbeen) en welke kleuren en/of codes gebruikt

zijn, aangezien de coderingen van sommige projecten nogal overeenkomen.

Op 15 april 2006 bevond ik mij op de dijk van de Eem om daar, uitkijkend over de Buitenvaart Noord, broedvogels te inventariseren. Het gebied bevindt zich langs de Korte Maatskade in de Maatpolder (Eemnes). In het gebied ligt een kleine plas die als een magneet vogels aantrekt met name in het voor- en najaar. Zo telde ik die morgen onder meer 135 Grutto's en 76 IJslandse Grutto's. Mijn aandacht ging uit naar de IJslanders; er zaten twee gekleurde vogels bij. Van één vogel kon ik de ring goed aflezen en tegelijkertijd de plaats waar die om de poten zat. Via internet kwam ik op de site www.cr-birding.be. Hier bleek dat er in Europa honderden kleurringprojecten draaien; bij maar liefst 14 projecten zijn Grutto's van kleurringen voorzien. Ongeveer 1 op de 125 IJslandse Grutto's draagt momenteel een kleurringcombinatie.

Door te informeren via e-mail ben ik aan de volgende gegevens gekomen. De gekleurde IJslander, WR GX genaamd, werd op 27 april 2002 geringd als een adult mannetje in Grafarvogur, Reykjavik, in het zuidwesten van IJsland. In figuur 1 is af te lezen waar de vogel elders in Europa is waargenomen.

Voorkomen van de IJslandse Grutto

Het belangrijkste broedgebied ligt op IJsland, waar in de loop van de 20^e eeuw de populatie groeide en het broedgebied zich noordwaarts uitbreidde.

Kleine aantallen bewonen de Faeröer-eilanden, Schotland en Noord-Noorwegen. De totale populatie wordt tegenwoordig geschat op 36.000 vogels. Wereldwijd gezien kunnen we dus gerust spreken van een zeldzame vogel.

Het broedhabitat van *islandica* op IJsland bestond uit vochtige heidevelden en veenmoerassen. Het grootste deel van deze gebieden is echter omgezet in cultuurgraslanden en deze vormen nu het belangrijkste broedhabitat. De IJslandse Grutto's die in Schotland en de Faeröer broeden, gedragen zich niet als uitbundige weidevogels, maar leiden een teruggetrokken bestaan in het hoogveen. Maar

in Zuidwest-IJsland, in de onmiddellijke omgeving van Reykjavik, zijn het 'echte weidevogels die net

als bij ons op een paaltje staan te schreeuwen.

Waarnemingsdatum	Waarnemingsplaats
29.04.2002	Leiruvogur, Reykjavik, IJsland
30.04.2002	Leiruvogur, Reykjavik, IJsland
25.07.2002	Vallá, Kjalarnesi, IJsland
28.07.2002	Vallá, Kjalarnesi, IJsland
04.08.2002	Baie de l'Aiguillon, West Frankrijk
23.03.2003	Lauwersmeer, Friesland, Nederland
21.04.2003	Lauwersmeer, Friesland, Nederland
26.04.2003	Leiruvogur, Reykjavik, IJsland
27.04.2003	Leiruvogur, Reykjavik, IJsland
20.07.2003	Vallá, Kjalarnesi, IJsland
23.07.2003	Vallá, Kjalarnesi, IJsland
25.01.2004	Alcochete, Tagus estuary, Portugal
20.04.2005	Grafarvogur, Reykjavik, IJsland

Figuur 1. Waarnemingsdata en -plaatsen van IJslandse Grutto WR GX.

De populatie van de IJslandse Grutto groeit nog steeds. Individueel gebruik van de betere en de mindere broedhabitats wordt intensief gevolgd o.a. aan de hand van kleurringonderzoek. Hieruit blijkt dat de groei van de populatie er in resulteert dat in toenemende mate gebieden van matige kwaliteit worden bezet. IJslandse Grutto's uit de oorspronkelijke, kwalitatief beste broedgebieden overwinteren ook in de beste gebieden in Zuid-

t
erwijl de Grutto's uit de mindere broedgebieden hun heil elders moeten zoeken.

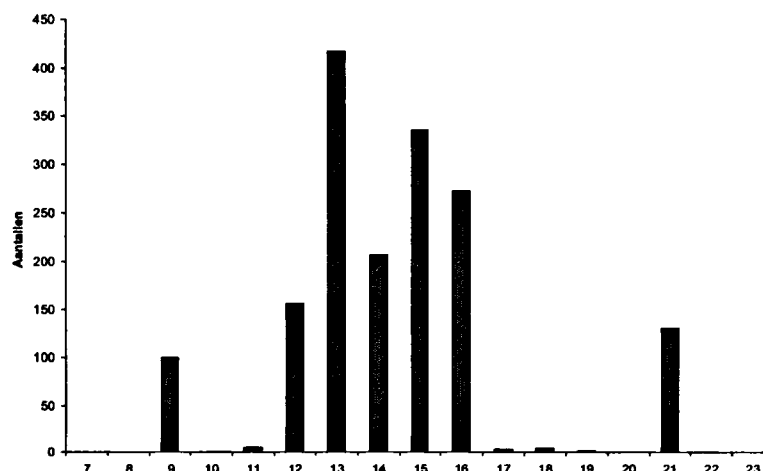
De IJslandse Grutto's overwinteren in de zoutwatergetijdegebieden van Groot-Brittannië en langs de Atlantische kust van ons land zuidwaarts tot in Marokko.

Uit landelijke simultaantellingen blijkt dat een onverwacht groot deel van de wereldpopulatie in het voorjaar in ons land pleistert. Hierbij is vastgesteld dat tijdens de piek van de voorjaars trek, tussen de 19% en 28% van de totale populatie door Nederland trekt. Het is niet duidelijk in welke mate de toegenomen determinatiekennis ervoor heeft gezorgd dat er tegenwoordig veel meer IJslandse Grutto's

Engeland die van oudsher worden bezet. Dit in tegenstelling tot de IJslandse Grutto's uit recent bezette en kwalitatief mindere broedgebieden, want deze bezetten nieuwe overwinteringgebieden die van mindere kwaliteit zijn. Het lijkt erop dat de conditioneel sterkere vogels als eerste vertrekken uit de betere broedgebieden naar de betere overwinteringgebieden,

worden gemeld in ons land. De toename van waarnemingen komt overeen met de populatiegroei van *islandica*. In tegenstelling tot onze Grutto, waarvan het aantal broedparen sinds 1990 met een derde is afgenomen, is het aantal paren IJslanders verviervoudigd in 1970-2000.

Bovengenoemde waarneming vormde aanleiding om het voorkomen van *islandica* in de Eempolders te onderzoeken. In figuur 2 is het doortrekverloop weergegeven van de IJslandse Grutto in de Eempolders in de periode 2000 tot en met 2006. De waarnemingen zijn verzameld van het Goois Vogelnet, de website Waarneming.nl en uit de rubriek Veldwaarnemingen in De Korhaan.

maart april mei juni

Figuur 2. Doortrekverloop van de IJslandse Grutto in de Eempolders per standaardweek van 2000 t/m 2006.

Te zien is dat er vooral doortrek optreedt vanaf de derde week van maart (week 12) tot en met de derde week van april (week 16). Na april loopt het aantal terug. De pieken in week negen (eind februari) en week 21 (tweede helft van mei) hebben betrekking op enkele grote groepen IJslandse Grutto's. Vanaf eind april arriveren ze weer in de broedgebieden. De najaarstrek, waarvan in Nederland veel minder te merken is,

verloopt waarschijnlijk via een meer westelijke route.

Hoewel de waarnemingen niet systematisch van aard zijn -het gaat om 'losse' waarnemingen- geeft de grafiek wel een goed beeld van de doortrek. Voor de verdeling in groepsgrootte wordt verwezen naar figuur 3. De grootste groep werd op 29 maart 2002 gezien in de Noordpolder te Veld en bestond uit 250 exemplaren.

Groepsgrootte	1-5	6-20	21-50	51-150	≥151
Aantal (%)	9 (28)	8 (24)	4 (12)	11 (33)	1 (3)

Figuur 3. Groepsgrootte van IJslandse Grutto's in de Eempolders van 2000 t/m 2006 (33 waarnemingen met 1632 exemplaren).

In de Eempolders worden de meeste pleisterende vogels waargenomen op de nattere graslanden of op plas-dras-situaties. Vooral de reservaten van Natuurmonumenten zijn favoriet: langs de Noord Ervenweg in de Noordpolder te Veld, de Maatpolder en de Buitenvaart Noord, nabij de Korte Maatskade. Ook worden de vogels in de Zwarte Noord, ten oosten van het riviertje de Eem, waargenomen. De bodemfauna, in het bijzonder de regenwormen en emelten, blijven in de natte grond voor vogels goed bereikbaar, omdat ze zich voornamelijk vlak onder het oppervlak bevinden. Uit het onderzoek aan individueel gekleurde IJslandse Grutto's blijkt dat een deel van de vogels dat in Groot-Brittannië en Ierland overwintert, zelfs oversteekt naar

Nederland, alvorens naar de IJslandse broedgebieden te vertrekken. Het plaatselijk rijke voedselaanbod in Nederland in het voorjaar maakt een oversteek dus lonend.

Met enige moeite en ervaring is de IJslandse Grutto in het veld te herkennen. Hieraan gekoppeld kan de komende jaren toename worden verwacht van pleisterende vogels in de Eempolders. De komst van de IJslandse Grutto is in ieder geval een verrijking voor de avifauna van de Eempolders. Tot slot dank ik de waarnemers die de moeite hebben genomen de aanwezigheid van *islandica* in de Eempolders vast te leggen.

Geraadpleegde literatuur

- Beusekom, R.F.J. van. 1993. IJslandse grutto's in Noord-Holland: herkenning en voorkomen. De Graspieper 13: 64 - 72.
- Boele, A. 2006. Grutto's en IJslandse Grutto's. Watervogeltellingen in Nederland. Nieuwsbrief seizoen 2005/2006, nr. 8 april 2006.
- Kleefstra, R. 2005. Enerverende Wader Study Group Conference in Ierland. Watervogeltellingen in Nederland, Nieuwsbrief seizoen 2005/2006, nr. 3 november.
- Mooij, J. 2005. Het voorkomen van de Grutto in de Eempolders. De Korhaan 39: 136-138.
- Scheepen, P. van & G.J. Oreel. 1995. Herkenning en voorkomen van IJslandse Grutto in Nederland. Dutch Birding 17: 64-69.
- Tijssen, W. 2005. IJslanders in Noord-Holland. Tussen Duin & Dijk 4: 4-8.